

- Ортега-и-Гассет 1990 : Ортега-и-Гассет, Х. Две великие метафоры [Текст] / Х. Ортега-и-Гассет // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 68-81.
- Расторгуева 2001 : Расторгуева Г.В. О некоторых аспектах когнитивной модели интерпретации текста [Текст] / Г. В. Расторгуева // Филология и культура. 4. 1. – Тамбов, 2001. – С. 57-59.
- Резанова 2003 : Резанова, З.И. Метафора в процессах языкового миромоделирования [Текст] / З. И. Резанова // Метафорический фрагмент русской языковой картины мира : ключевые концепты. Часть I. – Воронеж : РИЦ ЕФ ВГУ, 2003. – С. 3-74.
- Телия 1988 : Телия, В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция [Текст] / В. Н. Телия // Метафора в языке и тексте. – М. : Наука, 1988. – С. 26-52.
- Теория метафоры 1990 : Теория метафоры : Сборник [Текст] / Н. Д. Арутюнова, М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
- Шилков 1992 : Шилков, Ю.М. Гносеологические основы мыслительной деятельности [Текст] / Ю. М. Шилков. – СПб. : Издательство СПбГУ, 1992. – 183 с.

Джерела

- Багірова 2004 : Багірова, Л. N-гармонія [Текст] / Л. Багірова. – Харків : Майдан, 2004. – 68 с.
- Базилевський 2003 : Базилевський, В. Чорним на золотому [Текст] / В. Базилевський // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 165. – С. 79-92.
- Гордон 2008 : Гордон, О. Нерозтрачена мить [Текст] / Олександр Гордон. – Львів : Каменяр, 2008. – 119 с.
- Жуковський 2010 : Жуковський, С. Цвітуть абрикоси [Текст] / С. Жуковський. – К. : "Український письменник", 2010. – 142 с.
- За межею 2009 : За межею означень : [антологія української інтернет-поezії] [Текст] / Є. Баран, Ю. Височанський. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 400 с.
- Кашка 2004 : Кашка, В. Методика-музика [Текст] / В. Кашка // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 179-181. – С. 96-105.
- Лазарук 2006 : Лазарук, М. Пантір [Текст] / М. Лазарук. – Чернівці : "Місто", 2006. – 116 с.
- Максимчук 2008 : Максимчук, О. Лови [Текст] / О. Максимчук. – К. : Смолоскип, 2008. – 108 с.
- Метаморфози 2011 : Метаморфози. 10 українських поетів останніх 10 років [Текст] / С. Жадана. – Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2011. – С. 23-43.
- Никифорок 2007 : Никифорок, В. Листокрил [Текст] / В. Никифорок. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 128 с.
- Павлюк 2004 : Павлюк, І. Сирітство землі [Текст] / І. Павлюк // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 172. – С. 68-79.
- Степовичка 2004 : Степовичка, Л. Поетів клопіт [Текст] / Л. Степовичка // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 177. – С. 119-131.

В статтє на основе когнитивного подходу к анализу языковых единиц исследована метафора как средство выражения концепта "смех" в поэтических текстах начала XXI века. Проанализировано семантику метафорических моделей и рассмотрено их фрейм-слотовую организацию.

Ключевые слова: поэтический текст, концепт "смех", когнитивная метафора, метафорическая модель, фрейм, слот.

The paper studies metaphor as a means of expressing the concept LAUGH in poetic texts of beginning of the XXIth century based on the cognitive approach to the analysis of linguistic units. The semantics of metaphorical models is analyzed and their frame-slot organization is examined.

Keywords: poetic text, concept LAUGH, conceptual metaphor, metaphoric model, frame, slot.

Надійшла до редакції 21 серпня 2012 року.

Анна Коваленко

УДК 81'42+811.161.2:821.16.2. (Дереш Л.)

КОНЦЕПТ «СТРАХ» В АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Л. ДЕРЕША «ПОКЛОНІННЯ ЯЩІРЦІ»)

У статті розглядаються особливості авторської інтерпретації емоційного концепту «страх» в сучасній українській мовній картині світу. Досліджено роль емоційної сфери у процесах пізнання та інтерпретації об'єктивної дійсності. З'ясовано значення емоції страх у житті людини. Виявлено способи вираження досліджуваного концепту в романі Л. Дереша «Поклоніння ящірці».

Ключові слова: концепт, страх, емоція, контекст.

Сучасна наукова парадигма характеризується тяжінням до антропоцентризму. У центрі уваги не лише мовознавців, а й соціологів, філософів, психологів опиняється людина ХХІ століття. Представники різних галузей науки досліджують механізми сприйняття, пізнання та інтерпретації об'єктивної дійсності індивідом в умовах інформаційного буму та глобалізації. У лінгвістичній науці одним із пріоритетних постає когнітивний напрям.

Сучасні лінгвістичні розвідки спрямовані на вивчення національно-мовного матеріалу через призму людської свідомості, оскільки різні типи знань про навколишній світ так чи інакше інтерпретують, розширюють лексичний запас мовця та накладають свій відбиток на семантику лексичних одиниць. Значну роль у цих процесах відіграє саме емоційна сфера. Дослідження спирається на тезу про те, що національна мова виступає інструментом пізнання та інтерпретації дійсності, і пов'язана з номінацією предметів та абстрактних понять, формулюванням думок. Емоційний концепт – це складний структурно-змістовний конструкт, який знаходить своє вираження через мовні засоби. Не зважаючи на достатньо велику кількість теоретичних робіт, присвячених дослідженню проблем концептології, вважаємо, що способи мовної репрезентації емоційних концептів як невід'ємної складової внутрішнього світу людини недостатньо досліджені, особливо у авторській інтерпретації. У цьому й полягає **актуальність** статті.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей функціонування концепту «страх» у авторській картині світу. Для досягнення поставленої мети ми маємо вирішити наступні **завдання**: 1) здійснити огляд теоретичних робіт присвячених питанням концептології; 2) з'ясувати функцію емоції страху в житті людини; 3) встановити структуру ядра концепту; 4) зробити спробу описати способи вираження концепту «страх» у авторській картині світу.

Матеріалом нашого дослідження є роман Любка Дереша «Поклоніння ящірці».

Концепт є одним із ключових понять у дослідженнях представників різних напрямів науки: філософії, соціології, психології, лінгвістики. Мовознавці традиційно розглядають три підходи до вивчення концептів: культурологічний, семантичний, лінгвокультурологічний. Культурологічний підхід базується на розумінні концепту як основного осередку культури в ментальному світі людини (В. Телія, Ю. Степанов). Прихильники семантичного підходу (Н. Арутюнова, Т. Булигіна) вважають, що зміст концепту базується на семантиці мовного знаку. Концепт як результат зіткнення значення слова із особистим та народним досвідом людства розглядається прихильниками лінгвокультурологічного підходу (Д. Лихачев, О. Кубрякова).

Концепт – поняття складне і багатшарове, тому не існує його єдиної загальноприйнятої дефініції. Так, С. Аскольдов наголошує на безперервному зв'язку лексики та мислення людини, особливостях сприйняття та уявлення щодо поняття й визначає концепт як «мисленнєве утворення, яке заміщує нам у процесі думання неозначену множинність предметів того самого роду» [Аскольдов 1997: 269]. На думку Ю. Степанова, концепт єднає у собі матеріальний та духовний світ, об'єктивну дійсність та наші уявлення про неї, оскільки являє собою своєрідний «згусток культури» [Степанов 1997: 40]. Учений вважає, що саме через концепти культура входить до ментального світу людини, а людина, яка не є творцем духовних цінностей, сама входить до культури, а іноді впливає на неї [Степанов 1997: 40]. В. Карасик розрізняє концепти за сферами людської діяльності: «концепти є первісними культурними утвореннями, які транслюються в різні сфери буття людини, зокрема, у сфери переважно поняттєві (науку) образні (мистецтво) й діяльнісні (побут, життя) освоєння світу» [Карасик 1996: 6]. А. Бабушкін розуміє концепт як «будь-яку дискретну одиницю колективної свідомості, яка відображає предмет реально або ідеального світу, що збережена в національній пам'яті носіями мови у вигляді пізнаного, вербально позначеного субстрату» [Бабушкін 1996: 95].

В. Маслова виділяє такі інваріантні ознаки концепту:

– це мінімальна одиниця досвіду індивіда в ідеальному вираженні, вербалізована за мовних знаків (слів), яка має польову структуру;

– це основні одиниці обробки, зберігання та передачі знань;

– концепт має рухомі кордони та конкретні функції;

– концепт соціальний, його асоціативне поле зумовлює його прагматику;

– це основний осередок культури [Маслова 2004: 46-47].

Концепт багатогранна структура, у якій можна виділити як ознаки конкретності, так і абстрактності, як раціональний, так й ірраціональний, емоційний компонент, як універсальне, так і етнічне, як національне, так і особисте. Саме багатшаровість, різновимірність концепту й зумовлює відсутність єдиного, повного, однозначного визначення, однак дослідники одностайні у тому, що для сучасної лінгвістики є актуальною ідея комплексного вивчення мови, свідомості та культури. У дослідженні керуємося визначенням В.Ф. Новодранової, яка розглядає концепт як культурно-марковану і світоглядно-орієнтовану змістовну одиницю, яка є продуктом колективного мислення, що зберігається у свідомості мовної особистості (*прибрала словосполучення*) [Новодранова 2006: 389].

Дослідженням особливостей вираження емоційного концепту страх за допомогою лексичних та фразеологічних одиниць переважно у порівняльному аспекті на матеріалі сучасних мов займалися О. Расточинська (російська та французька), О. Будянська, С. Зайкіна (російська та англійська), О. Левченко (російська, українська та англійська), М. Сисоєва (російська, українська та білоруська), Є. Тимченко (українська та німецька). У дослідженні зосереджено увагу на особливостях вербалізації концепту страх в індивідуально-авторській мовній картині світу Л. Дереша.

Зв'язок процесів пізнання та мислення із емоційною сферою життя людини є очевидним та незаперечним. Знання та емоції вербалізуються у мові та створюють базу для аналізу процесів мовлення та мислення. Емоції є важливим компонентом життя людини, вони є саме тією ділянкою свідомості, яка за допомогою мовних засобів впливає на процеси номінації та комунікації. Активна участь емоцій у перебігу індивідуальної пізнавальної діяльності зумовлює нерозривний зв'язок між емоційною сферою та мовною системою, оскільки свідомість відображає образи об'єктивної дійсності у сукупності з суб'єктивно-емоційним ставленням реципієнта до них. Людина є емоційною істотою, здатною аналізувати та давати оцінку явищам об'єктивної дійсності, лише мова надає можливість дослідникам вивчати внутрішній світ людини, який не спостерігається безпосередньо.

Емоції виражаються вербальними та невербальними (паралінгвістичними) засобами. Невербальна репрезентація емоцій може бути дуже яскравою, але їх майже неможливо точно передати без використання вербальних засобів. Отже, в експлікації емоційного боку життя людини значну роль відіграють саме мовні та мовленнєві засоби репрезентації емоцій.

У сучасній українській мовній картині світу емоційний концепт «страх» є одним із найпоширеніших за частотою вживання. Страх є універсальною базовою емоцією, що відображає інстинкт самозбереження й відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини.

Як зазначає С. Ольховецький, страх є однією з фундаментальних емоцій, яка виконує захисну функцію та супроводжується певними змінами діяльності вищої нервової системи, а саме: зміною частоти пульсу та дихання, показників артеріального тиску, роботи шлунку [Ольховецький 2010: 175]. Однак, слід зауважити, що почуття страху стимулює здатність реагувати на несприятливі фактори об'єктивної дійсності. Перебуваючи у піковій точці емоційного збудження, людина шукає шляхи розв'язання проблеми, оскільки страх специфічно викривляє дійсність, накладаючи відбиток на характер її сприйняття та інтерпретації. У несприятливій ситуації людина прагне якнайшвидше позбавитися від стану безпорадності, наляканості мінімізувати дію загрожує чого чинника. Отже, можемо зробити висновок, що уявлення про емоцію «страх» локалізуються у негативній асоціативно-образній зоні української національно-мовної картини світу.

Однак, слід зазначити, що страх являє собою силу, яка здатна як руйнувати особистість із середини, залишаючи її безпорадною перед обставинами, так і мобілізувати внутрішні сили людини, допомагаючи тим самим уникнути небезпеки, врятуватися, оскільки являється дуже сильною мотивацією для моделювання поведінки. Страх можна справедливо віднести до провідних факторів, які сприяли розвитку цивілізації. Саме відчуття реальної, або уявної загрози стимулювало людство об'єднуватися у племена, громади (з яких згодом утворювалися міста і держави) оскільки разом було легше протистояти нападам звірів, інших племен та навіть протистояти стихійним лихам. Однією із підвалин релігійних вірувань є страх бути покараним вищими силами або зазнати страждань після смерті, яка у багатьох релігіях є межею між земним існуванням та вічним життям на небесах. Ця теза дає можливість розглядати досліджувану емоцію як фактор мотивації моральності поведінки сучасної людини.

Із вищезазначеного можемо зробити висновок про амбівалентність страху, який може виконувати як позитивну так і негативну функцію для носія емоції.

Концепт є складним багатоплановим утворенням, центральною частиною якого є ядро. Традиційно ядерну частину концепту зафіксовано у словниках. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» [2004: 1203] пропонує наступне визначення слова страх: «Страх – стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного; 2. *перв.мн.* фантастична істота незвичайного страшного вигляду; 3. *у знач. присл., розм.* те саме, що страшно; 4. *у знач. присл., розм.* виражає захоплення, здивування і т. ін. з приводу великої кількості кого-, чого-небудь або стосовно до когось чи чогось дуже великого, сильного тощо; 5. *у знач. присл. розм.* надзвичайно, дуже». Отже, ядерна частина концепту страх це хвилювання, тривога, неспокій.

У тексті роману Л. Дереша «Поклоніння ящірці» виявлено більше 80 контекстів, у яких репрезентується концепт «страх».

Традиційно відчуття страху пов'язується із холодом, що пояснюється фізіологічною реакцією (кров відливає від кінцівок, уповільнюючи кровообіг). У досліджуваному тексті наявні приклади передачі почуття страху через варіювання температурних станів організму від холоду до спеки:

– відчуття холоду: «Я кивнув головою, відчуваючи холод у животі (Дереш 2006: 103)» – «Чому мені по спині подер мороз?» (Дереш 2006: 120); – «Я похолов, збагнувши гіркоту прорахунку» (Дереш 2006: 142);

– відчуття спеки: «Замріяно почав розглядати затягнуте небо, а опустивши очі додолу, побачив картину, від якої температура підскочила градусів на десять» (Дереш 2006: 141).

Переживання страху може спровокувати певні зміни у роботі органів та систем організму людини, наприклад:

– зміни у роботі серця: «Серце обірвалося і протиснулось десь під горло» (Дереш 2006: 27); – «В одну кам'яніючу мить їхнє дружнє хропіння замовкло, і серце моє зупинилося» (Дереш 2006: 42); – «Я вкрився великими мурашками, а серце закалатало, як після ін'єкції адреналіну в міокард» (Дереш 2006: 166);

– втрата свідомості: «У цю мить мені здалося, що я непритомнію зі страху» (Дереш 2006: 38).

Для стану сильного емоційного напруження характерним є зміни у поведінці та зміни у тембрі голосу:

– «Міську, валимо звідсіля, поки не навалились, – зляканим напівшепотом повторив Гладкий Хінні» (Дереш 2006: 23);

У художніх текстах використовується прийом передачі емоцій через невербальні засоби, як от міміка та жести, зміна виразу обличчя:

– «Я скинув з обличчя маску незворушного Будди і з жахом глянув на Хіппі: на тому лиця не було зі страху» (Дереш 2006: 38); – «Він тяжко дихав, а я відчував, як мої очі від страху стали такими великими, що повіки не могли кліпнути» (Дереш 2006: 39); – «Можливо, саме тоді я побачив перший страх на його білому й пористому, як сир, лиці» (Дереш 2006: 148); – «Обличчя Хіппі набрало ще затравленіших рис та відтінків» (Дереш 2006: 149).

Специфічним є приклад вербалізації досліджуваного емоційного концепту лексемами, що позначають речовини (у рідкому та кристалічному агрегатному стані):

– їдка, в'язка рідина: «Їдкий страх плюснувся на шлунок» (Дереш 2006: 87); – «Щось в'язке розлилося всередині» (Дереш 2006: 95);

– кристалічна речовина: «Жах, викристалізований, наче гранула кокаїну, всепроникаючий, мов гелій, тік моїми порами замість лімфи» (Дереш 2006: 167);

– приплив: «Я хотів було заперечити, бо знемагав від спеки, від бігу, від куряви, що в'їдалася в розпашілу, мокру від поту шкіру; я почувався, наче витиснутий лимон, всі емоції змив страх одним потужним припливом» (Дереш 2006: 43);

Емоція страху виникає як захисна реакція на наявність реальної або уявної загрози. Остання репрезентується як передчуття небезпеки та стан напруження, страх перед невизначеністю:

– «Я не знав, що вони заміряються зробити цього разу, але боявся вже наперед» (Дереш 2006: 26);

– «Але Гладкий Хіппі залишався наляканим і напруженим, немов пружина, потурбована аматором годинникарської справи» (Дереш 2006: 43); – «А я от відчував страшне напруження. То гарячково вишукував у натовпі Гладкого Хіппі, то, з надією, Дзвінку, то, з переляком у животі, – Федю» (Дереш 2006: 139);

– «Ніхто не розумів, що робиться, і тому всі боялися» (Дереш 2006: 104).

На думку С. Зайкіної страх, залежно від ступеня інтенсивності, може варіюватися від легкої тривоги, переляку до жаху та паніки [Зайкіна 2005: 251]. У дослідженні виділено контексти, у яких зафіксовано варіювання інтенсивності емоції:

– тривога: «Тривога темною павутиною вкрила її лице» (Дереш 2006: 140); – «За кілька хвилин я про всяк випадок перейшов на біг, ловлячи внутрішнім вухом стогін тривоги, вивчаючи на слух фізіологію її росту» (Дереш 2006: 141);

– переляк: «Хіппі перелякався не жарт – його взагалі подібні ситуації надзвичайно вибивали з колії» (Дереш 2006: 24); – «Знову шалений переляк, кадр у голові змістився <...>» (Дереш 2006: 25);

– паніка: «Я панічно озирався через плече <...>» (Дереш 2006: 96); – «Тиха паніка: куди тепер бігти?» (Дереш 2006: 96); – «Мене повільно огортала паніка» (Дереш 2006: 157); – «Тільки не піддатися паніці, якщо я почну розхитуватися тут на стільці, я ламаю його й тоді... Але про паніку забути неможливо» (Дереш 2006: 158).

Відомо, що страхи поділяються на зовнішні та внутрішні. Описані вище контексти виражають особливості переживання індивідом зовнішніх страхів, проте у творі наявні приклади опису внутрішніх страхів: «І знаєте, чого я злякався? Тону (свого голосу)» (Дереш 2006: 89) – «Інколи я лякаюсь самого себе. Лякаюсь того, що є в мене всередині» (Дереш 2006: 89); – «Мені стало на правду лячно. Думаю, Гладкому Хіппі та Дзвінці теж. Від власних слів» (Дереш 2006: 117); – «Я прислухався до свого нутра. Так, ти бойся, відповіло моє нутро» (Дереш 2006: 140).

У дослідженні виконано опис теоретичних розвідок з питань концептології. Отже, можна стверджувати, що концепт являє собою складне багатшарове утворення, а емоційні концепти є невід'ємною складовою національної мовної картини світу. У авторській інтерпретації Л. Дереша ядерна частина концепту «страх» є значно ширшою, ніж національна. Для національної картини світу характерні такі компоненти, як: хвилювання, тривога, неспокій. У авторській картині до складу ядра додалися такі елементи, як: холод, спека, втрата свідомості, зміна виразу обличчя, серцевого ритму, тембру голосу та ін.

Перспективною дослідження вважаємо подальше вивчення структури концепту «страх» та способів його вербалізації на матеріалі різносистемних мов у синхронічному та діахронічному аспектах.

Література

Аскольдов 1997: Аскольдов, С.А. Концепт и слово [Текст] / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под. ред. проф. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 267-279.

Бабушкин 1996: Бабушкин, А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка : Монография [Текст] / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.

Дереш 2006: Дереш, Л. Поклоніння ящірці [Текст] / Любо Дереш. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2006. – 176 с.

Зайкіна 2005: Зайкіна, С.В. Страх [Текст] / С. В. Зайкіна // Антологія концептів / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – Том 1. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 352 с.

Карасик 1996: Карасик, В.И. Культурные доминанты в языке [Текст] / В. И. Карасик // Языковая личность : культурные концепты : [сб. науч. тр.]. – Волгоград, Архангельск : Перемена, 1996. – С. 3-16.

Маслова 2004: Маслова, В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие [Текст] / В. А. Маслова. – Минск : Тетра-Системс, 2004. – 256 с.

Новодранова 2006: Новодранова, В. Ф. Процессы редукции в объективации концептов [Текст] / В. Ф. Новодранова // Язык и действительность : сб. науч. тр. / под. ред. В. Д. Мазо. – М. : ЛЕНАНД, 2006. – С. 389-392.

Ольховецький 2010: Ольховецький, С.М. Феноменологія тривоги та страху [Текст] / С. М. Ольховецький // Проблеми сучасної психології. – зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Вип. 9. – 2010. – С. 174-183. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspl/2010_9/174-183.pdf. – Назва з екрана.

Степанов 1997: Степанов, Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследований [Текст] / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

В статье рассматриваются особенности авторской интерпретации концепта «страх» в современной украинской языковой картине мира. Исследуется роль эмоциональной сферы в процессах познания и интерпретации объективной действительности. Определено значение эмоции страх в жизни человека. Определены способы выражения исследуемого концепта в романе Л. Дэрэша «Поклонение ящерице».

Ключевые слова: концепт, страх, эмоция, контекст.

In the article the features of the author's interpretation of emotional concept FEAR in the Modern Ukrainian language world picture are consider. The role of emotional sphere in processes of knowledge and interpretation of objective reality is investigated. It was shown the value of fear emotion in human's life. The ways to express the concept in a novel "Adoration to the lizard" by L. Deresh are found.

Keywords: concept, fear, emotion, context.

Надійшла до редакції 15 вересня 2012 року.

Марина Михальченко

УДК 811.161.2'37'42

НОРМА У СТРУКТУРІ ОЦІНКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ МОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Статтю присвячено аналізу норми в структурі категорії оцінки. Розглянуто співвідношення оцінних і нормативних висловлень. Схарактеризовано особливості вираження аксіологічної норми в українській мові.

Ключові слова: норма, оцінка, оцінний стереотип, цінність, шкала оцінки.

Одвічне питання про сутність і співвідношення доброго та поганого не втрачає своєї актуальності й сьогодні, а ціннісний аспект залишається визначальним у пізнанні світу. Безпосереднім виявом уявлень носіїв мови про дійсність постає універсальна категорія оцінки, яку Т. Космеда називає «свідченням ступеня пізнаності світу» [Космеда 2000: 228]. Різні аспекти лінгвістичної категорії оцінки висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних мовознавців, таких як Н. Арутюнова, О. Бессонова, О. Вольф, Н. Вишивана, Г. Золотова, О. Колодкіна, Т. Космеда, М. Кравченко, І. Кремих, Н. Лук'янова, Ю. Малинович, Т. Маркелова, О. Островська, Н. Пазич, Л. Сергєєва, Ч. Стівенсон, Е. Столярова, В. Телія, І. Худяков, Р. Хеар, В. Шаховський, В. Шинкарук, Ю. Шкіцька та ін. Особливо актуальним у сучасній науці постає вивчення мовних засобів реалізації категорії оцінки у зв'язку з особистістю мовця, що повною мірою виявляється у процесі комунікації.

Мовна картина світу як «національна картина світу, що склалася давно й збереглася дотепер, доповнена асимільованими знаннями, що відбиває світогляд і світосприйняття народу, зафіксована в мовних формах, обмежена рамками консервативної національної культури цього народу» [Антологія 2007: 15], втілює нерозривний зв'язок мови, культури та особистості мовця. Гносеологічна специфіка оцінки робить її залежною від історичних і культурних чинників, змушує тонко реагувати на будь-які зміни в суспільстві, де, власне, й формується система цінностей. У цьому розрізі потребує розв'язання проблема норми, зокрема виявлення її зв'язку з цінністю, кореляція з нейтральною оцінкою, аналіз оцінних стереотипів у динаміці тощо.

Метою пропонованої статті виступає дослідження норми у структурі оцінки в сучасній українській мові. Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати поняття норми в системі оцінки; 2) з'ясувати місце норми на оцінній шкалі; 3) виявити специфіку реалізації норми в українській мові.

Норма є важливим складником структури оцінки, що формує уявлення про добре та погане. Однак передусім норма є складником свідомості мовця. Саме тому, обов'язкова та водночас імпліцитна, норма наявна в кожному оцінному висловленні ((1) *Я не люблю феміністок. Жінки, налаштовані супроти чоловічої статі, це неприродно* (Л. Костенко. Записки українського самашедшого)). Нормативні стандарти поведінки, за О. Дробницьким, закріплюючись «як у масовій та індивідуальній психіці, звичках і свідомості людей, так і в їх взаємних відношеннях, способах спілкування та взаємодії», здійснюють функцію «соціального контролю»